

СЕКЦІЯ 3. ЛАНДШАФТНИЙ ДИЗАЙН ТА ДЕКОРАТИВНЕ РОСЛИННИЦТВО

УДК 712:581.9

ВИДОВИЙ СКЛАД ІНТРОДУКОВАНИХ ДЕРЕВНИХ ПОРІД У ЗЕЛЕНИХ НАСАДЖЕННЯХ МІСТА ЖИТОМИРА

Л. Є. Астахова¹, Є. А. Ліпська²

^{1,2} Житомирський державний університет імені Івана Франка, вул. Велика Бердичівська, 40, Житомир, 10008, Україна

У системі озеленення населених пунктів важлива роль належить інтродукованим дерев'янистим рослинам. Вони сприяють покращенню мікроклімату міст, оскільки очищають повітря від вихлопних газів, пилу та хвороботворних агентів, поглинають шум, затримують вологу в ґрунті. Крім того вони формують естетичний вигляд міст, тому широко використовуються в архітектурно-планувальній фітомеліорації [1]. Виходячи із важливості дерев'янистих рослин як складової зелених насаджень міст мета нашого дослідження полягала у вивченні видового складу інтродукованих деревно-чагарникових рослин у місті Житомирі.

Вивчення дендрофлори м. Житомира проводилось маршрутно-польовим методом протягом 2016–2018 рр. Об'єктами досліджень були деревні рослини, що зростають на території Шодуарівського парку та у насадженнях вулиць: Старий бульвар, Київська (від автовокзалу до Соборної площі), Велика Бердичівська (від Смолянки до Соборної площі), Небесної Сотні (від вул. Бориса Тена до Лесі Українки), Святослава Ріхтера та майдан Польовий. Систематичне положення, обсяг і номенклатура таксонів прийняті за С.Л. Мосякіним та М. М. Федорчуком [3]. Флористичний аналіз здійснювали відповідно до ботаніко-географічного поділу світу А.Л. Тахтаджяна [2].

В ході дослідження у складі зелених насаджень міста Житомира виявлено 57 видів інтродукованих деревно-чагарникових рослин, які належать до двох відділів – Голонасінні (Pinophyta) та Покритонасінні (Magnoliophyta) й 25 родин (табл. 1).

Таблиця 1

Таксономічна структура деревних інтродуцентів у зелених насадженнях м. Житомира

№ з/п	Назва відділу	Кількість родин	Кількість родів	Кількість видів
1	Голонасінні (Pinophyta)	3	5	6
2	Покритонасінні (Magnoliophyta)	22	39	51
Разом		25	44	57

Найбільшою кількістю видів представлена родина (Rosaceae), у складі якої виявлено 15 видів-інтродуцентів. Інші родини представлені значно меншою кількістю видів. Так, родина Oleaceae включає 5 видів, Fabaceae – 4,

Salicaceae та Pinaceae – по 3 види. Більшість родин представлені лише 1-м або 2-ма видами.

Порівнюючи видове різноманіття на різних досліджених ділянках, слід відзначити найбільшу кількість видів-інтродуцентів в рекреаційній зоні міста – Шодуарівському парку, де виявлено 50 видів, з яких 32 види – це дерева, 17 – чагарники та 1 – здерев'яніла ліана (рис.). Серед інтродуцентів найбільш широке використання мають такі види, як ялина колюча (*Picea pungens* Engelm.), туя західна (*Thuja occidentalis* L.), гірकोкаштан звичайний (*Aesculus hippocastanum* L.), робінія звичайна (*Robinia pseudoacacia* L.) та бузок звичайний (*Syringa vulgaris* L.). Ці види зростають на усіх досліджених ділянках.

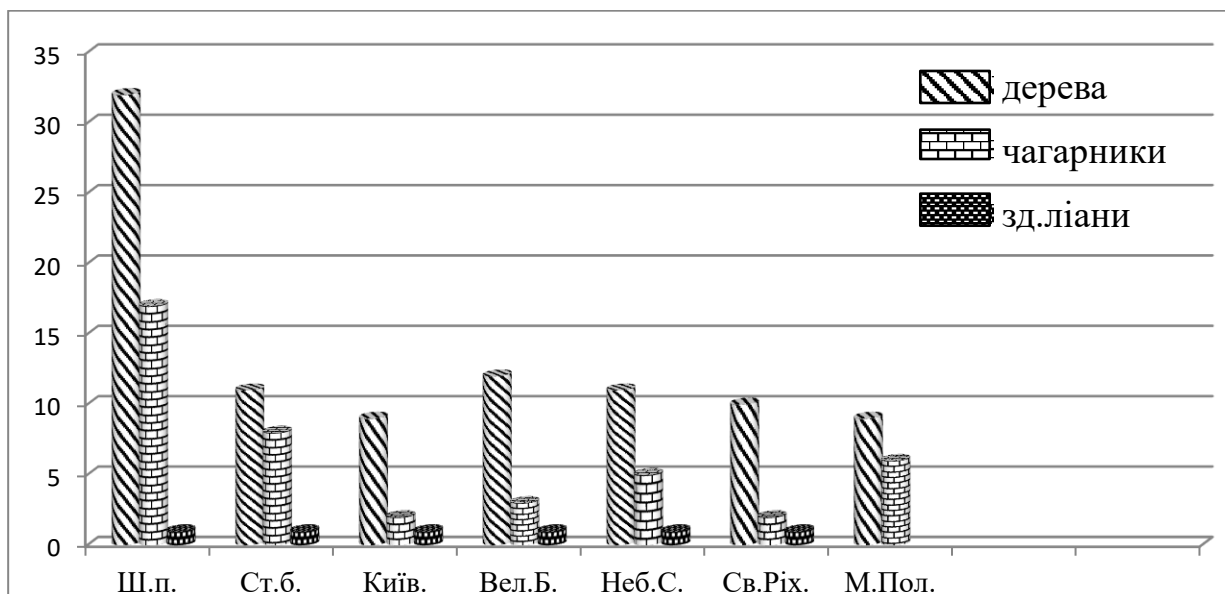

Рис. Співвідношення кількості видів інтродукованих деревно-чагарникових рослин на різних дослідних ділянках м. Житомира (Ш.п. – Шодуарівський парк, Ст. б. – вул. Старий бульвар, Київ. – вул. Київська), Вел. Б. – вул. Велика Бердичівська, Неб. С. – вул. Небесної Сотні, Св. Р. – вул. Святослава Ріхтера, М.Пол. – майдан Польовий)

Ряд видів мають обмежене використання, тобто відмічені нами лише на одному із місць зростань. До них належать ялина канадська (*Picea canadensis* (Mill.) Britton), гінкго дволопатеве (*Ginkgo biloba* L.), магнолія кобус (*Magnolia kobus* DC.), каштан їстівний (*Castanea sativa* Mill.), тополі бальзамічна (*Populus balsamifera* L.) та лавролиста (*P. laurifolia* Ledeb.), бундук дводомний (*Gymnocladus dioica* (L.) K. Koch.), ірга колосиста (*Amelanchier spicata* (Lam.) C. Koch.) та овальна (*A. ovalis* Medik.), керія японська (*Kerria japonica* (L.) DC.), бруслина Форчуна (*Euonymus fortunei* (Turcz.) Hand.-Mazz.) та деякі інші. Ряд видів зустрічались на двох, трьох або чотирьох ділянках.

За життєвими формами більшість інтродукованих рослин є листопадними деревами (32 види) та чагарниками (19 видів), лише 5 видів – вічнозелені рослини, з яких 4 види – дерева та 1 вид – чагарник. І лише 1 вид представлений здерев'янілою ліаною.

В результаті аналізу ареалів походження інтродукованих деревних рослин м. Житомира з'ясовано, що усі вони походять із Голарктичного царства та двох підцарств – Бореального та Давньосередземноморського (табл. 2).

Таблиця 2

Ареали походження інтродукованої дендрофлори м. Житомира

Флористичні області	Кількість видів	Частка від загальної кількості видів, %
Голарктичне царство		
Бореальне підцарство		
Циркумбореальна	6	10,5
Атлантично-Північноамериканська	25	43,8
Східноазійська	14	24,6
Давньосередземноморське підцарство		
Середземноморська	5	8,8
Ірано-Туранська	7	12,3

Найбільша кількість виявлених видів походять з Атлантично-Північноамериканської флористичної області Бореального підцарства. Найбільш чисельними у кількісному відношенні представниками даної області є *Picea pungens*, *Thuja occidentalis*, клен ясенелистий (*Acer negundo* L.), *Robinia pseudoacacia*, дикий виноград п'ятилисточковий (*Parthenocissus quinquefolia* (L.) Planch.). Значну частку інтродукованих видів становлять східноазійські види – 14, більшість з яких є красиво квітучими декоративними рослинами. Серед них можна відмітити сакуру (*Prunus serrulata* Lindl.), спірею японську (*Spiraea japonica* L.), бузок дрібнолистий (*Syringa microphylla* Diels.), форзицію пониклу (*Forsythia suspensa* (Thunb.) Vahl.), дейцію шорстку (*Deutzia scabra* Thunb.), вейгелу ранню (*Weigela praecox* (Lemoine) Bailey), *Magnolia kobus* та *Kerria japonica*.

Значно менше видів походять з Циркумбореальної, Середземноморської та Ірано-Туранської флористичних областей Голарктичного царства. Поширеними представниками Середземноморської флористичної області у зелених насадженнях міста є *Aesculus hippocastanum* та *Syringa vulgaris*, а з представників Циркумбореальної області – садовий жасмин звичайний (*Philadelphus coronarius* L.). Види Ірано-Туранської та більшість видів з інших флористичних областей мають незначне поширення на досліджуваній території, тобто виявлені лише на одній із досліджених ділянок. Так, *Populus laurifolia* та *P. pyramidalis* виявлені лише в Шодуарівському парку та на вул. Старий бульвар відповідно. Рослини із Східноазійської флористичної області – *Ginkgo biloba* та *Juglans mandshurica* ростуть лише у Шодуарівському парку, а *Kerria japonica* – лише на майдані Польовий.

Література

1. Кучерявий В.П. Озеленення населених місць: Підручник / В. П. Кучерявий. – Львів: Світ, 2005. – 456 с.

2. Тахтаджян А.Л. Флористические области Земли / А. Л. Тахтаджян. – Л.: Наука, 1978. – 248 с.

3. Mosyakin S. L. Vascular plants of Ukraine / S. L. Mosyakin, M. M. Fedoronchuk // Nomenclatural checklist. – К., 1999. – 345 p.

УДК 582.736.1 : 633.875

ВИДИ І ФОРМИ РОДУ *ROBINIA* L. З РОЖЕВИМИ КВІТКАМИ У ЛАНДШАФТАХ НАЦІОНАЛЬНОГО ДЕНДРОЛОГІЧНОГО ПАРКУ «СОФІЇВКА» НАН УКРАЇНИ

Л. В. Вегера

Національний дендрологічний парк «Софіївка», вул. Київська, 12-а, Умань, 20305, Україна

У Національному дендрологічному парку «Софіївка» колекція роду *Robinia* представлена 3 видами (*R. pseudoacacia* L., *R. luxurians* (Dieck) C.K.Schneid., *R. viscosa* Vent.) та 5 садовими формами *R. pseudoacacia*: *R. p.* 'Decaisneana', *R. p.* 'Piramidalis', *R. p.* 'Tortuosa', *R. p.* 'Umbraculifera', *R. p.* 'Unifoliola'. Звичайно, найвищою декоративністю представники роду *Robinia* характеризуються у період цвітіння. Серед названих таксонів вирізняються види і форми *Robinia*, які мають рожеві квітки: *R. p.* 'Decaisneana', *R. viscosa*, *R. luxurians*.

Опис видів роду *Robinia* у сучасних вітчизняних і зарубіжних наукових джерелах обмежений лише двома–чотирма поширеними видами: *R. pseudoacacia*, *R. viscosa*, *R. hispida* L., *R. neo-mexicana* A. Gray. Тому вважаємо доцільним навести короткі морфологічні описи рожевоквітних видів і форм *Robinia* [3], що ростуть у ландшафтах дендрологічного парку «Софіївка». М. Діпп [2] зауважує, що для роду *Robinia* характерний значний поліморфізм: багато видів з рожевим віночком, які ростуть у Сполучених Штатах Америки, особливо у південно-східних штатах, важко ідентифікувати через подібність морфологічних ознак, таких як рожевий віночок, опушені, щетинисті, інколи липкі суцвіття тощо. Тому рід *Robinia* вважається досить «заплутаною» групою деревних рослин.

R. viscosa – робінія клейка. Синонім – *R. glutinosa* Sims. Дерево до 12 м заввишки з широкою кулястою кроною, стовбуром до 35 см у діаметрі, кора темно-коричнева. Пагони, стрижні листків, вісі суцвіть, квітконіжки і чашечки клейкі від залозистого опушення. Листки до 20 см завдовжки, складаються з (11) 13–25 (27) видовжено-еліптичних листочків. Листочки 2,5–4 см завдовжки і до 2 см завширшки, на верхівці з коротким шипиком, в основі округлі або широко клиновидні, спочатку злегка опушені, потім — голі, знизу сіруваті, голі або опушені. Шилоподібні колючки 4–5 мм завдовжки. Квітки рожеві, рожево-бузкові, без запаху, зібрані по 6–15 у майже прямостоячі китиці, 5–10 см завдовжки. Прапор квітки в основі із жовтою плямою. Чашечка до 7 мм завдовжки, темно-червона з вузько-трикутними зубцями. Цвіте в травні–червні, повторно — у серпні. Боби видовжено-лінійні, 5,5–9 см завдовжки і до